

Мемлекеттік орман қоры учаскелерінде кеспеағаштарды бөліп беру мен мөлшерлеу қағидаларын бекіту туралы

Күшін жойған

Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2011 жылғы 12 желтоқсандағы № 1512 Қаулысы. Күші жойылды - Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2015 жылғы 4 қыркүйектегі № 745 қаулысымен

Ескерту. Күші жойылды - ҚР Үкіметінің 04.09.2015 № 745 қаулысымен (алғашқы ресми жарияланған күнінен кейін күнтізбелік он күн өткен соң қолданысқа енгізіледі).

Р Қ А О - н ы ң е с к е р т п е с і .

ҚР мемлекеттік басқару деңгейлері арасындағы өкілеттіктердің аражігін ажырату мәселелері бойынша 2014 жылғы 29 қыркүйектегі № 239-V ҚРЗ Заңына сәйкес ҚР Ауыл шаруашылығы министрінің м.а. 2015 жылғы 27 ақпандағы № 18-02/161 бұйрығын қараңыз.

Қазақстан Республикасының 2003 жылғы 8 шілдедегі Орман кодексінің 113-бабы 1-тармағының 19) тармақшасына сәйкес Қазақстан Республикасының Үкіметі **Қ А У Л Ы** **Е Т Е Д І :**

1. Қоса беріліп отырған Мемлекеттік орман қоры учаскелерінде кеспеағаштарды бөліп беру мен мөлшерлеу қағидалары бекітілсін.
2. Осы қаулы алғашқы ресми жарияланған күнінен бастап күнтізбелік он күн өткен соң қолданысқа енгізіледі.

<i>Премьер-Министрі</i>	<i>Қазақстан Республикасының</i>
Қазақстан	<i>К. Мәсімов</i>
Үкіметінің	Республикасы
2011 жылғы	12 желтоқсандағы
№ 1512	қаулысымен
бекітілген	

Мемлекеттік орман қоры учаскелерінде кеспеағаштарды бөліп беру мен мөлшерлеу қағидалары

1. Жалпы ережелер

1. Осы Мемлекеттік орман қоры учаскелерінде кеспеағаштарды бөліп беру мен мөлшерлеу қағидалары (бұдан әрі – Қағидалар) Қазақстан Республикасының 2003 жылғы 8 шілдедегі Орман кодексінің 113-бабы 1-тармағының 19) тармақшасына сәйкес әзірленді және мемлекеттік орман қоры учаскелерінде кеспеағаштарды бөліп беру мен мөлшерлеу тәртібін айқындайды.

2. Осы Қағидаларда мынадай негізгі ұғымдар пайдаланылады:

1) абрис – кеспеағашты бөлу және бағалау (таксациялау) барысында жасалатын кеспеағаштың далалық сызбасы;

2) мөлшерлеп бөлу – көршілес орман қоры учаскелерінен мөлшерлеу сипаттамасы бойынша ерекшеленетін орман қорының бастапқы есеп бірлігі;

3) бұтақ қоры – қалыңдығы 3 сантиметр және одан да қалың дің бұталар қоры ;

4) кәделік сүрек – қабықсыз дөңгелек ағаш материалдары. Кәделік сүрекке мына шарттарға сай келетін ағаш діңінің қиындылары жатады:

қабықсыз жоғарғы кесігінің диаметрі кемінде 3 сантиметр;
қолданыстағы «Қылқан жапырақты тұқымдас дөңгелек ағаш материалдары», «Жапырақты тұқымдас дөңгелек ағаш материалдары», «Сүрек. Кемістіктер» МемСТ-тарына сәйкес жол берілетін нормалардан аспайтын сүрек кемі;

5) кәделік сүрек ірілігінің санаттары (ірі, орташа, ұсақ) – қабықсыз жоғарғы кесігіндегі ірі ағаш материалдарының диаметрі бойынша айқындалады;

6) кеспеағаш аймағы - ағаш кесудің барлық түрлері үшін бөлінген немесе ағаштары кесілу сатысындағы орман учаскесі;

7) кеспеағаштарды мөлшерлеу кезінде ескерілетін қалдықтар – кәделік б ө л і к т і ң қ а б ы ғ ы ;

8) кеспеағаштарды бөлу – шекараны нақтылы және кеспеағаштарды мөлшерлей отырып айқындау, кесуге жатқызылған ағаштарға белгі соғу, кеспеағаш алқабында есепке алынған сүректерді заттай және ақшалай мөлшерлеу ж ө н і н д е г і і с - ш а р а л а р ;

9) мөлдек – бағалық белгілермен және мөлдек бағаналармен табиғи күйінде шектелген ағаш кесуді ұтымды пайдалануға арналған кеспеағаштың бір бөлігі;

10) орманды (кеспеағашты) мөлшерлеу – орман ресурстарының, соның ішінде кесу көзделетін екпе ағаштардың сапалық және сандық сипаттамаларын анықтау, есепке алу, бағалау жөніндегі іс-шара;

11) отындық ағаш – үй жылытуға арналған қабығы алынбаған сүрек қ и ы н д ы л а р ы ;

12) сүректің жалпы қоры – сүрек діңдері мен бөрікбасынан дайындалатын с ү р е к к ө л е м і ;

13) сүректің тауарлық (өнімді) қоры – қалдықтарды қоспағанда, жалпы қор б ө л і г і ;

14) технологиялық ағаштар – негізінен сүрек жаңқасын алуға арналған қабығы алынбаған дің қиындылары;

15) шөпшек пен өрім қоры – қалыңдығы 2 - 4 сантиметр (шөпшек) және 2 сантиметрден төмен жұқа (өрім) бөрікбасы бұталарының қоры;

3. Сүрек дайындау ағаш кесудің мына түрлерін жүргізу кезінде жүзеге асырылады :

1) өсіп-жетілген және толысып піскен ағаштарды басты мақсатта пайдалану үшін ағаш кесу;

2) аралық мақсатта пайдалану үшін ағаш кесу (орманды күтіп-баптау мақсатында ағаш кесу, іріктеп санитарлық мақсатта ағаш кесу және құндылығы төмен орман екпеағаштарын, сондай-ақ қорғаныштық, су сақтау және басқа да қасиеттерінен айырылған екпеағаштарды қайта жаңартуға байланысты кесу, жекелеген талшыбықтарды кесу);

3) өзге мақсаттарда кесу (су тораптарын, құбыр желілерін, жолдар салуға байланысты, жаппай санитарлық мақсатта ағаш кесу; орман соқпақтарын, өртке қарсы жыралар қазу; жарамды қоқыстарды тазалау кезінде).

4. Мемлекеттік орман қоры учаскелерін басты мақсатта, аралық мақсатта пайдалану үшін ағаш кесуге және өзге де мақсаттарда ағаш кесулерге, сүрек, шайыр және ағаш сөлдерін, арзан қолды сүрек ресурстарын дайындауға әзірлеу кезінде мына жұмыстар жүргізіледі:

1) басты мақсатта пайдалану үшін ағаш кесу, аралық мақсатта пайдалану және өзге де мақсаттарда ағаш кесулер, сондай-ақ сүрек, шайыр және ағаш сөлдерін, арзан қолды сүрек ресурстарын дайындау жүргізілетін учаскелерді қаз-қалпында іріктеу және ресімдеу;

2) сапасын, санын анықтау, дайындауға арналған орман ресурстарының мөлшерін, материалдық және ақшалай мөлшерлеу.

5. Кеспеағаштарды бөліп беру мен мөлшерлеуді (таксациялауды) мемлекеттік орман иеленуші жүзеге асырады.

2. Сүректі есепке алу түрлері

6. Түбірімен босатылатын сүректі есепке алу кесу тәсілдеріне байланысты:

1) алаңы бойынша (жаппай ағаш кесудің барлық түрлері кезінде қолданылады)

2) кесуге тағайындалатын ағаштар саны бойынша жүргізіледі.

Кесуге тағайындалатын ағаштар саны бойынша есепке алу: іріктеп ерікті (бұдан әрі – іріктеп кесу), біртіндеп, екі мәрте біртіндеп және жолақтап біртіндеп (бұдан әрі – біртіндеп кесу) ағаш кесу; сүректің орташа диаметрі 8 сантиметр және одан да жуан болған кезде сирету

жол аршу үшін ағаш кесу;
іріктетіп санитарлық мақсатта ағаш кесу (жас талдардың кеуіп қалғандарын
кесуден басқа);

жалғыз-жарым ағаштарды кесу кезінде қолданылады.

Ағаштар саны бойынша босатылатын сүректі есепке алу кезінде кесуге
тағайындалатын ағаштар алдын-ала:

3) дайындалған ағаш материалдарының саны бойынша таңбаланады.

Дайындалған ағаш материалдарының саны бойынша есепке алу, егер кесілуге
тиіс сүрек қорын алдын-ала айқындау мүмкін болмаса:
жарықтандыру мен тазарту кезінде;

егер кесуге тағайындалатын сүректің орташа диаметрі 8 сантиметрден төмен
болса, сирету және жол аршу үшін кесу кезінде;

жас талдардың кеуіп қалғандарын кесу, желопырық, құйын соғу, құлап
қалған ағаштарды жинау кезінде жүргізіледі.

Жергілікті халықты сүрек отынымен тегін қамтамасыз ету үшін мемлекеттік
орман иеленуші айқындайтын кеспеағаштардан тыс жерлердегі қоқысты тазалау
кезінде (кеспеағаштардан тыс жерде табиғи жолмен құлап жатқан және
өнеркәсіптік мақсатта дайындалмайтын сүректің қалдығы (діндері мен бұталары)
оны босату ағаш кесу билеттерінде дайындауға жататын сүрек мөлшері
көрсетіліп жүргізіледі. Бұл жағдайда орман иеленуші ағаш кесу билетінде
көрсетілген мөлшерде ағаш дайындайды.

Арзан қолды сүрек ресурстарын босату әдетте олардың мөлшерін ескере
отырып жүргізіледі.

7. Есепке алудың барлық түрі жағдайында босатылуға тиіс сүрек мөлшері
тығыз текше метрмен айқындалады. Сексеуіл сүрегін босату кезінде массаны
тоннамен есепке алуға рұқсат етіледі.

8. Орман ресурстарын дайындалған өнім мөлшері бойынша босату кезінде
мынадай өлшем бірліктері қолданылады:

1) декалитрлер – сүрек сөлдері үшін;

2) тығыз текше метрлер – бұталар және бөрене күйіндегі ағаш материалдары
үшін;

3) құрастыру текше метрлері – кесу қалдықтары, шөпшек, бұталық жем,
қылқан жапырақтылар табандары үшін;

4) тонналар – шайыр, қабық үшін;

5) дана – шыбықтар мен шөпшектерден, тал шыбығынан, сондай-ақ
жаңажылдық шыршалардан жасалған ұсақ сұрыптар үшін.

3. Кеспеағаштар бөліп беру кезінде жүзеге асырылатын іс-шаралар (жұмыстар)

9. Кеспеағаштар бөліп беру жөніндегі жұмыстар басталмас бұрын мемлекеттік орман иеленушілер мынадай әзірлік жұмыстарын жүргізеді:

1) мынадай орман өсіру материалдарына талдау жасалады және нақтыланады:

басты мақсатта пайдалану үшін ағаш кесу, орманды күтіп-баптау мақсатында ағаш кесу, санитарлық мақсатта ағаш кесу, жалғыз-жарым ағаштарды жинау және қоқысты жою ведомосы; қайта жаңартуға тағайындалған учаскелер;

шырын ағызуда тұрған және шырын ағызуға жобаланатын екпелер, мемлекеттік орман қорын есепке алу және оның сипаттамасы жөніндегі материалдар;

2) жұмыс көлемі белгіленеді және кеспеағаш қорына бірінші кезекте енгізілуге тиіс алаңдар анықталады (жай-күйі бойынша кесуді қажет ететін толысып піскен және бүлінген бітік өскен ағаштар, өткен жылдардың толық кесілмеген ағаштары мен басталмаған кеспеағаштары, шырын ағызудан алынған екпелер, сондай-ақ басқа мақсаттарда пайдалану үшін берілуіне байланысты тазартылуға тиіс алаптарда өсіп келе жатқан бітік ағаштар);

3) осы Қағидалардың 1-қосымшасына сәйкес нысан бойынша сүрек дайындау үшін әрбір мемлекеттік орман иеленушіге, орманшылыққа немесе ұзақ мерзімді орман пайдалануға берілген мемлекеттік орман қоры учаскелеріне тұқымдарының топтары бойынша (қылқан жапырақты ағаштар, жұмсақ жапырақты ағаштар, қатты жапырақты ағаштар, сексеуілдер, бұталар), ағаш кесу түрлері: басты мақсатта пайдалану үшін ағаш кесу, аралық мақсатта пайдалану үшін ағаш кесу (түрлері бойынша), басқа да кесулер бойынша (мақсаты бойынша) кеспеағаштар бөліп беру жоспары жасалады.

Іріктеу жоспарын орман күтуші Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2005 жылғы 14 ақпандағы № 141 қаулысымен бекітілген Мемлекеттік орман қоры учаскелерінде ағаш кесу қағидаларына (бұдан әрі – Ағаш кесу қағидасы) сәйкес орман орналастыру материалдарының негізінде жасайды.

10. Нақты күйінде кесуге алдын ала іріктеуді орманшы немесе оның тапсыруы бойынша оның көмекшісі жүргізеді. Егер нәтижесінде орман өсіруді жоспарлау деректерімен елеулі алшақтықтар байқалатын болса, бұл учаскелер кесу үшін жабылады.

11. Кеспеағаштарды бөліп беру мен мөлшерлеу әдетте 25 мамырдан 25 қазанға дейінгі қар жоқ кезеңде жүргізіледі:

1) басты мақсатта пайдалану үшін ағаш кесу бойынша – кеспеағаш кесуге түсуден 2 жыл бұрын;

2) аралық мақсатта пайдалану үшін ағаш кесу бойынша – кесуге дейін 1 жыл
б ұ р ы н ;

3) өзге кесулер бойынша – нақты қажеттілігіне қарай.

12. Шайыр және ағаш сөлін, екінші дәрежелі ағаш ресурстарын дайындау үшін кеспеағаш, сондай-ақ сүректіңдерден ықтимал сөл ағызу аймағын бөлу жүргізілмейді.

13. Жалғыз-жарым ағаштарды кесу, құрылыстар мен ғимараттарға бөлінген учаскелерде жекелеген ағаштарды кесу кезінде, сондай-ақ шекарасы осы учаскелерді іріктеу кезінде айқындалған құндылығы шамалы орман екпелерін қайта жаңартуға арналған учаскелерді тазарту кезінде алаңдарды шектеу жүргізілмейді.

14. Кеспеағаштар алаңдардың шектеу жөніндегі жұмыстар:

1) анық орамдық соқпақтармен, шекаралық сызықтармен, бағалау (таксациялау) нысаналарымен және орман өскен жерлермен шектелген жақтарын қоспағанда, ағаштар кесуді;

2) кеспеағаштар бұрыштарына орман шаруашылығы белгілерін (бағаналарын) қоюды;

3) сызықтарды өлшеп алуды, олардың арасындағы бұрыштарды және еңіс бұрыштарын өлшеуді, сондай-ақ орамдық соқпақтармен, бағалау (таксациялау) нысаналарымен немесе басқа да тұрақты бағдарлармен геодезиялық байламдық амтиды.

15. Жазық жерлердегі кеспеағаштар негізінен тік бұрышты нысандағы кеспеағаштар түрінде бөлінеді, ал таулы ормандарда олардың шекарасы рельефтің сипатына байланысты белгіленеді. Теріс пішінді бағалау (таксациялау) телімдері, егер олардың көлемі қолданыстағы Ағаш кесу қағидалары белгілеген кеспеағаштардың шекті мөлшерінен асып кетпесе, кесуге толықтай бөлінеді. Орамда кесуге бір мезгілде бірнеше бөлек телімдер іріктелуі мүмкін, бұл үшін олардың жиынтық көлемі кеспеағаштың белгіленген мөлшерінен асып кетпеуі керек (мысалдар осы Қағидалардың 2-қосымшасындағы 1 және 2-сұлбаларда келтірілген).

16. Жаппай кеспеағаш кесулеріне бөлінетін кеспеағаштар нысаналарында барлық кіші өлшемді ағаштар (диаметрі 16 сантиметр және одан да үлкен ірі ағаштар қалыс қалады) оларды кеспеағаш жағына қарай қаратып шабады. Нысанаға іргелес ағаштарда белгі қойылады.

Біртіндеп және іріктеп кесуге, сондай-ақ орманды күтіп-баптау мақсатында ағаш кесуге іріктелетін кеспеағаштардың нысаналарында ағаштар негізінен кесілмейді, ал нысаналар бұтақтар мен шыбықтарды кесу және бұтаны жинау есебінен тазартылады.

17. Кеспеағаштардың шекарасын суретке түсіру және белгілеу буссольдің,

гониметрдің немесе басқа да геодезиялық аспаптардың көмегімен, ал сызықтардың өлшемі – өлшеу жолағымен немесе ұзындығы 20 метр және одан да ұзын болат рулеткамен жүргізіледі.

Кеспеағаштар бөлу кезіндегі қателіктер:

- 1) сызықтарды өлшеу кезінде – 200 метрге 1 метрден;
- 2) бұрыштарды өлшеу кезінде – 1 градустан аспауға тиіс.

18. Кеспеағаштар мөлдектерге бөлінеді, бұл үшін:

- 1) бір кеспеағаштан сүрек босатуды әртүрлі ағаш дайындаушы жүргізуі;
- 2) кеспеағаштың жекелеген бөліктері еңістердің тіктігі бойынша 10 градус артық болатын таулы жағдайларда бөлінетін ең аз мөлшерлі алқап 1 гектардан кем болмауға тиіс.

Әрбір кеспеағашта телімдердің нөмірленуі бөлек жүргізіледі.

19. Кеспеағаштың жекелеген бөліктерінде Қазақстан Республикасы Орман кодексіне сәйкес сақтау көзделген мөлшерде өсе алатын өспе мен тал болған жағдайда өспе мен тал учаскелері табиғи күйінде шектеледі және кеспеағаш а б р и с і н е ж а з ы л а д ы .

20. Мөлшерлеу (таксациялау) дәлдігін арттыру мақсатында кеспеағаштар (телімдер) бітік өскен ағаштардың біртектілігі бойынша мөлшерлеу (таксациялау) телімдеріне бөлінеді. Кеспеағаштарды (телімдерді) мөлшерлеу (таксациялау) т е л і м д е р і н е б ө л у :

1) егер кеспеағаштың (телімнің) әртүрлі бөліктерінде құрамның кемінде екі өлшемі бар бір немесе бірнеше тұқым биіктіктерінің разрядтары бір немесе одан да көп разрядқа ерекшеленген;

2) кеспеағаштың (телімнің) жекелеген бөліктерінің мөлшерлеу (таксациялау) сипаттамасында: қор бойынша 15% астам, құрамы бойынша – 2 өлшемнен астам айырмашылық болған кезде жүргізіледі.

Мөлшерлеу (таксациялау) телімінің ең аз алабы кеспеағаш (телім) алабы 10 гектарға дейін болған жағдайда 0,5 гектар және кеспеағаш (телім) алабы 10 гектар және одан да көп болған жағдайда – 2,0 гектар болып белгіленеді.

Кеспеағаш (телім) шегіндегі мөлшерлеу (таксациялау) телімдері абристе нөмірленеді, олардың қаз-қалпындағы шекарасы нысаналармен шектелмейді, олар тек ағаш шабумен ғана белгіленеді.

21. Кеспеағаштардың (телімдердің) бұрыштарында диаметрі 12-16 сантиметр бағаналар қойылады. Бағаналар 0,7 метр тереңдікте жерге көміледі. Бағананың жер бетіндегі биіктігі 1,3 метр болуға тиіс. Жол бойына жақын маңда бағаналар айқыш-ұйқыш табан ағашпен бекітіледі.

Кеспеағаш (телім) жоғарғы жақтары екі орам етіп таралады. Таралымның астынан тиісті жазуы бар «терезе» - жұмсақ ойық салынады. Қағидалардың 3-қосымшасына сәйкес, кесілген жылына қарамастан екі немесе бірнеше аралас

кеспеағаш (телім) бұрыштардың бір нүктесінде үйлескен кезде жазбалар үшін тиісті мөлшердегі «терезелері» бар бір телімдік бағана қойылады.

22. Бағаналарда кеспеағаштың (мөлдектің) пайдалану алаңы ғана көрсетіледі. Жаппай кеспеағаштардың пайдалану алаңына:

1) көлеміне қарамастан орман өспеген учаскелер (батпақты жерлер, ағаш кесілуі, алаңқай жерлер және тағы басқа);

2) Мемлекеттік орман қоры учаскелерінде ағаш кесу қағидаларына сәйкес бөлінетін тұқымдық алаңдар;

3) пісіп-жетілген бітік ағаштар арасында орналасқан қылқан және қатты жапырақты ағаш тұқымдарының орта жастағы және пісіп-жетіліп қалған орманының жас талдар учаскелері енгізілмейді. Пайдаланылмайтын учаскелер шекаралық ағаштардың сыртқы жағынан жеңіл белгі қойылып нысаналармен қал-қалпында шектеледі.

Пайдаланылмайтын учаскенің алаңы учаскенің шекаралық сызықтарының өлшемдері негізінде айқындалады. Қажет болған жағдайда геодезиялық түсірілім жүргізіледі.

23. Кеспеағаштарды біртіндеп және іріктеп кесуге, сондай-ақ күтіп-баптау мақсатында кесуге іріктеу кезінде орман өспеген учаскелер кеспеағаш алаңына енгізілмейді.

24. Жаппай кеспеағаш кесу үшін кеспеағаштар іріктеумен бір мезгілде Ағаш кесу қағидаларына сәйкес тұқымдықтарды іріктеу және қайта есептеу, тұқымдық топтар мен алаңқайларды қоршау жүргізіледі.

Топтық және жеке дара тұқымдықтар түріндегі тұқым шашқыштар діңіндегі қабыққа ептеп қана қызыл бояу жағылып, бояумен нөмірленеді. Тұқымдық алаңқайларды шектеу шекаралық ағаштардың сыртқы жағынан қабығына жеңіл белгі қою арқылы жүргізіледі.

25. Кеспеағаштар іріктеу кезінде далалық абрис (кескін) жасалып, онда:

1) ішкі нысаналардың орналасуы және олардың арасындағы қашықтық;

2) кеспеағаштың ораммен және нысана желісімен байланымы, шекаралық және ішкі нысаналардың өлшемдері;

3) сызықтар румбалары;

4) сызықтардың өлшемдері, сондай-ақ геодезиялық түсірімі кезінде сызықтардың румбалары көрсетіліп, кеспеағаш ішінде бөлінген пайдаланылмайтын алаңдар;

5) мөлшерлеу (таксациялау) телімдерінің шекарасы;

6) мөлдектердің, мөлшерлеу (таксациялау) телімдерінің нөмірлері;

7) қайта есептеу жолақтарының орналасуы;

8) әрбір мөлдек шегінде әрбір пайдалану және пайдаланылмайтын телімнің алаңы;

9) тұқымдық топтардың, алаңқайлардың, шыбығы, жас талы бар учаскелердің орналасуы және олардың алаңы көрсетіледі.

Далалық абристің (кескіннің) негізінде осы Қағидалардың 2-қосымшасындағы 1 және 2-сұлбалары бойынша кеспеағаштың сызбасы жасалады. Кеспеағаштар (мөлдектер) алаңдарын есептеу кезінде осы Қағидалардың 4-қосымшасына сәйкес, ал таулы жағдайлар үшін - сызықтар көлбеулігіне жасалатын түзетулер осы Қағидалардың 5-қосымшасына сәйкес нұсқамалар басшылыққа алынады.

26. Кесуге тағайындалған учаскелерді белгілеп алғаннан кейін кеспеағаштарға мөлшерлеу (таксациялау) жүргізіледі.

Мөлшерлеу (таксациялау) әдістемесі кеспеағаштың есепке алынуы мен алаңына байланысты болады.

Кеспеағаштарды бөліп беру мен мөлшерлеудің (таксациялаудың) барлық әдістерінде 1 гектарға шаққанда құрамы, орташа биіктігі, жасы және мөлшері көрсетіліп, шаруашылық тұрғыдан бағалы тұқымдардың өміршендік өсімі есепке алынады.

4. Ағаштарды кесуге тағайындау және оларды қайта есептеу

27. Ағаштарды кесуге алдын ала іріктеу барлық біртіндеп және іріктеп кесулер үшін, сондай-ақ орманды күтіп-баптау мақсатында кесу (жарықтандыруды, сиретуді және бітік өскен ағаштардың орташа диаметрі 8 сантиметрден аз, ал Шығыс Қазақстан облысы Шығыс Қазақстан өңірінің мемлекеттік орман иеліктері бойынша 16 сантиметрден аз өтпелі кесуді қоспағанда) және іріктеп санитарлық мақсатта ағаш кесу (кеуіп қалған жас ағаштарды кесуден, желопырықты, жел сұлатпасын жоюдан, құлаған ағаштарды жинаудан басқа) үшін жүргізіледі. Кесуге іріктеп алынған ағаштарға 1,3 метр биіктікте терең белгі салынады, ал диаметрі 8 сантиметр және одан да жуан ағаштарда (Шығыс Қазақстан облысы Шығыс Қазақстан өңірінің мемлекеттік орман иеліктері бойынша диаметрі 16 сантиметр және одан да жуан ағаштарда) сонымен бірге тамыр мойны таңбаланады.

28. Ағаштарды қайта есептеу тұқымдары, техникалық жарамдылық санаттары (сапасы) және табанының қалыңдағы: ағаштың орташа диаметрі сантиметрден жуан болғанда – 4 сантиметр және бітік өскен ағаштың орташа диаметрі 16 сантиметрге дейін болғанда – 2 сантиметр болатын жағдайларда жүргізіледі.

Диаметр 1,3 метр биіктікте өлшенеді. Тау жағдайында (еңістерде) 1,3 метр биіктік ағашқа бүйір жағынан (еңістің көлбеуі бойынша) келген кезде жер бетінен белгіленеді. Диаметрлерді өлшеу бағыты күн көзіне және еңістің бағытына қатысты кездейсоқ болуға тиіс.

Қайта есептеуге табанының қалыңдығы 8 сантиметр, ал Шығыс Қазақстан облысы Шығыс Қазақстан өңірінің мемлекеттік орман иеліктері бойынша 16 сантиметр ағаштар жатады.

29. Техникалық жарамдылығы (сапасы) бойынша ағаштар үш санатқа бөлінеді:

1) кәделік ағаштар – діңнің тамырға тақау бөлігінен алғанда кәделік сортименттердің жалпы ұзындығы 6,5 метр және одан да ұзын ағаштар, ал биіктігі 20 метрден асатын ағаштарда – олардың биіктігінің кемінде үштен бірін құрайтын ағаштар;

2) жартылай кәделік ағаштар – діңнің тамырға тақау бөлігінен алғанда кәделік сортименттердің ұзындығы 2 метрден 6,5 метрге дейінгі және ағаштар, ал биіктігі 20 метрден асатын ағаштарда - 2 метрден олардың биіктігінің үштен біріне дейінгі ағаштар. Тамырын ашу қажет болған жағдайда кәделік сортименттердің ең қысқа ұзындығы кемінде 3 метр болуға тиіс;

3) отындық ағаштар – діңнің тамырға тақау бөлігінен алғанда кәделік сортименттердің ұзындығы кемінде 2 метр немесе діңнің төменгі жартысында кемінде 3 метр (тамырын ашу қажеттігін ескергенде) болатын ағаштар.

5. Сүрек босату үшін кеспеағашты алаңын есепке ала отырып мөлшерлеу (таксациялау)

30. Кесудің жаппай кеспеағаш тәсілі үшін кеспеағашты мөлшерлеу (таксациялау) тәсілі осы Қағидалардың 6-қосымшасында көрсетілген шарттармен кеспеағаштың (мөлдектің) алаңына және рельефке байланысты болады.

Сексеуіл кеспеағаштарын мөлшерлеу (таксациялау) осы Қағидалардың 36-тармағына сәйкес жүргізіледі.

31. Жаппай қайта есептеу кеспеағашта жүргізіледі, ал онда екі және одан да көп мөлдек болған жағдайда – осы Қағидалардың 28-тармағында көзделген тәртіппен әрбір мөлшерлеу (таксациялау) телімі бойынша әрбір мөлдекте жеке жүргізіледі (осы Қағидалардың 2-қосымшасындағы 1-сұлбада көрсетілген).

Жаппай қайта есептеуді жүргізудің ерекшеліктері мынадай:

1) жаппай қайта есептеу 1,3 метр биіктікте ағаштарға тиісті белгі салып, өлшегіш айырмамен диаметрлерін өлшеу арқылы жүргізіледі, бұл жағдайда ағаштарға таңба соғылмайды;

2) телім, мөлдек немесе тұтастай алғанда кеспеағаш шегінде әрбір құраушы тұқым үшін өсіп тұрған ағаштардың – табанының қалыңдығы орташа үш мөлшерде болатын үш ағаштың биіктігі өлшенеді. Егер тұқымның қатысуы құрамда үш өлшемнен аспаса, табанының қалыңдығы орташа бір мөлшерде болатын осы тұқымның бес ағашы өлшенеді;

3) биіктікті өлшеу үшін ағаштар телім (кеспеағаш) алаңы бойынша біркелкі іріктеп алынады. Әрбір іріктеп алынған ағаштың диаметрі 1 сантиметрге және биіктігі 0,5 метрге дейін дөңгелектеніп, 1,3 метр биіктікте өлшенеді. Егер нысаналарда кесіп алынған ағаштар диаметрі мен биіктігі бойынша орта есеппен алғанда жақын болса, өлшеу үшін осы ағаштар пайдаланылуы мүмкін;

4) қайта есептеудің, ағаштардың, іріктеп алынған тұқымдықтардың биіктігін өлшеудің, өскін мен жас талдарды есепке алудың нәтижелері кесуге тағайындалған ағаштарды қайта есептеу ведомосына осы Қағидалардың 7-қосымшасына сәйкес нысан бойынша жазылады.

32. Суыртпақтап қайта есептеу шекаралық сызықтарды және кеспеағаштың ұзын жағына қатар тартылған, ал онда екі және одан да көп мөлдек болған жағдайда - әрбір мөлдектің ұзын жағына қатар тартылған ішкі нысаналар бойымен осы Қағидалардың 2-қосымшасындағы 2-сұлба мысал ретінде отырғызылған ағаш жалдарында жүргізіледі. Кеспеағаштың нысанына, жергілікті жердің рельефіне және өсіп тұрған ағаштардың ерекшеліктеріне байланысты жолақтар бүкіл кеспеағашты (мөлдекті) қамтитын және сипаттайтын жағдайда оларды басқаша орналастыруға да жол беріледі.

Суыртпақтап қайта есептеу ерекшеліктері мынадай:

1) қайта есептелетін жалдардың саны және жалдардың ені тұтастай алғанда кеспеағаш (мөлдек) үшін оның еніне байланысты осы Қағидалардың 8-қосымшасында көрсетілген шарттарға сәйкес белгіленеді;

2) суыртпақтап қайта есептеудің жиынтық алаңы кеспеағаштың (мөлдектің) жалпы алаңының кемінде 10 % құрауға тиіс;

3) егер шекаралық сызықтар орман пұшпағының, ағаш кесілген ескі жерлердің, кең соқпақтардың бойымен өтсе немесе бағалау (таксациялау) сипаттамасы мөлдектегі (телімдегі) осындай сипаттамадан өзгеше болатын бүлінген ағаштарға жанасса, онда оларды қайта есептеу жалдарын салу үшін пайдалануға жол берілмейді және тиісінше ішкі нысаналарда жалдардың саны н е м е с е е н і к ө б е й е д і ;

4) ішкі нысаналар шекаралық сызықтардан тең қашықтықта орналасуға тиіс. Нысаналар арасындағы қашықтықтарда олардың арасындағы орташа қашықтықтың 20 % аспайтын мөлшерде айырмаға жол берілмейді. Ішкі нысаналар міндетті түрде ілу, ағаштарға белгі салу арқылы және өлшегішпен т а р т ы л а д ы ;

5) суыртпақтап қайта есептеу алаңдарын дұрыс белгілеу кеспеағашты осы әдіспен бағалаудың (таксациялау) дәлме-дәлдігін арттырудың негізгі шарттарының бірі. Жалдардың енін қайта есептеуді көзбен мөлшерлеп анықтауға ж о л б е р і л м е й д і ;

6) қайта есептелетін жалдың енін бақылап өлшеу өсіп тұрған ағаштардың

көрінуіне қарай әрбір 20-40 метр сайын жүргізіледі. Жалдардың шекарасы ағаштарға салынатын таңбалармен немесе жалдың бүкіл ұзындығы бойына белгілермен белгіленеді. Жалдың ені ұзындығы 2,5 метр сырықпен өлшенеді;

7) қайта есептеу жалының бұрыштарына телімнің нөмірі және қайта есептеу жалының ұзындығы көрсетілген қазықтар қағылады;

8) жалдардағы ағаштардың диаметрлері мен биіктіктерін өлшеу және өсу сипаттамасын анықтау жаппай қайта есептеудегі сияқты жүргізіледі. Қайта есептеу ведомосы әрбір мөлдекке жасалады, ал егер ол телімдерге бөлінген болса, онда осы Қағидалардың 7-қосымшасына сәйкес нысан бойынша әрбір телімге жасалады.

6. Ағаштар саны мен дайындалған ағаш материалдарының мөлшерін ескере отырып сүрек босату үшін кеспеағаштарды мөлшерлеу (таксациялау)

33. Басты мақсатта пайдалану үшін біртіндеп және іріктеп кесуге бөлінген кеспеағаштарда кесуге тағайындалған ағаштар санын ескере отырып сүрек босату үшін, сондай-ақ орманды күтіп-баптау мақсатында ағаш кесуді және іріктеп санитарлық мақсатта ағаш кесуді жүргізу үшін шекаралары кесілуге жататын ағаштардағы таңбалармен белгіленетін жолдарға (технологиялық дәліздерге) алдын ала өлшем жасалады.

34. Белгіленген енді жолдардағы ағаштарды тұқымдары және техникалық жарамдылық санаттары бойынша бөліп, оларға жаппай қайта есептеу жүргізіледі. Содан соң соқпақтарда кесуге ағаштар бөліп алынып, олар тамыр мойнында таңбаланады және 1,3 метр биіктікте терең белгі салынады және қайта есептеу дәл осындай тәртіппен жүргізіледі. Кесуге белгіленген барлық ағаштарды қайта есептеудің және модельді ағаштардың биіктігін өлшеудің деректері осы Қағидалардың 8-қосымшасында көрсетілген Кесуге тағайындалған ағаштарды қайта есептеу ведомосына енгізіледі.

35. Кесудің жиілігі Ағаш кесу қағидаларына сәйкес белгіленеді және осы орман құрылымы бойынша ағаш кесуге дейінгі екпелердің жалпы қорына кесуге тағайындалған сүректің (жолдар мен соқпақтарда) санына ара-қатынасымен а й қ ы н д а л а д ы .

36. Осы Қағидалардың 27-тармағында көрсетілген жағдайларда жарықтандыру, тазалау, сирету және өтпелі шабу жүргізу кезінде, сондай-ақ сексеуіл екпелерінде басты мақсатта пайдалану үшін кесу кезінде кесілуге тиіс сүрек мөлшерін алдын ала анықтап алу үшін көлемі екпелердің біртектілік дәрежесіне байланысты кеспеағаш алаңының 1 пайызынан 3 пайызына дейін болуы мүмкін (екпелер біртекті болған сайын іріктеу пайызы солғұрлым аз

болады) сынақ алаңдары алынады. Екпеағаш (мөлдек) көлемі 5 гектарға дейін болған жағдайда кемінде екі сынақ алаңы, кеспеағаш (мөлдек) көлемі 6-10 гектар болғанда - кемінде үш сынақ алаңы және 10 гектардан астам болған жағдайда - оларды кеспеағаш (мөлдек) бойынша біркелкі орналастырып әрбір 10 гектарға бір сынақ алаңынан алынады. Қаз-қалпындағы сынақ алаңдары сынақ алаңының бұрыштарына орнатылатын биіктігі 0,5 метр қазықтармен белгіленеді. Қазықтарға "СА" (сынақ алаңы) деген жазба жасалады.

Сынақ алаңында ағаштарды іріктеу, кесу және дайындалған сүректі сортименттерге бөлу жүргізіледі. Сынақ алаңын пысықтау деректері кеспеағаштың (мөлдектің) бүкіл алаңына көшіріледі.

37. Кесудің басқа тәсілдерінде де, сондай-ақ кесуге диаметрі кемінде 8 сантиметр ағаштар тағайындалатын кеспеағаштарды біртіндеп, іріктеп ағаш кесуге және орманды күтіп-баптау мақсатында ағаш кесуге іріктеу кезінде кесілуге тиіс жіңішке сүректің қоры дәл осындай тәртіппен айқындалады.

38. Босатылатын сүректі дайындалған ағаш материалдарының мөлшері бойынша есепке алу кезінде дайындалуға тиіс сүректің қоры алдын ала көз мөлшерімен айқындалады. Қажет болған жағдайларда кеспеағаш (мөлдек) алаңының 3-5 % қамтитын сынақ алаңдары алынуы мүмкін. Сынақ алаңдарының деректері кейіннен кеспеағаштың (мөлдектің) бүкіл алаңына көшіріледі.

Дайындалған ағаш материалдарының түпкілікті есебі нақты дайындау деректері бойынша (кеспеағаштарда немесе төменгі қоймаларда) жүргізіледі.

7. Кеспеағаштарды материалдық және ақшалай мөлшерлеу (таксациялау)

39. Кеспеағаштарды (мөлдектерді) мөлшерлеу (таксациялау) бойынша жалпы н ұ с қ а у л а р :

1) кеспеағаштарды (мөлдектерді) материалдық мөлшерлеу (таксациялау) кезінде сүректің жалпы қоры ол кәделік және отындық бөліктерге, ал қажет болған жағдайларда ұшарбасының жарамды бөлігіне бөліне отырып айқындалады. Кәделік сүрек ірілік (ірі, орташа, ұсақ) санаттары бойынша бөлінеді. Өрімталдардың орташа көлемі есептеп шығарылады;

2) түбірімен босатылатын сүректі, сондай-ақ арзанқолды сүрек ресурстарын ақшалай мөлшерлеу (таксациялау) түбірімен босатылатын сүрек үшін ақының қолданыстағы базалық ставкаларының негізінде әрбір кеспеағаш (мөлдек) б о й ы н ш а жү р г і з і л е д і ;

3) материалдық-ақшалай мөлшерлеу (таксациялау) ведомосында қалыңдық сатылары бойынша көлемдер 0,01 текше метрге дейін дөңгелектеп есептеледі, ал мөлдек бойына жалпы қорытындылар 1 текше метрге дейін дөңгелектенеді,

сүректі ақшалай мөлшерлеу (таксациялау) 1 теңгеге дейін дәлдікпен жүргізіледі;

4) кеспеағаштарды материалдық мөлшерлеу (таксациялау) кезінде «Қазақстан ормандарын мөлшерлеуге (таксациялауға) арналған нормативтер», 2 бөлім: «Қазақстан ормандарына арналған сортименттік және тауарлық кестелер» анықтамалығында (Қайнар, 1987) жарияланған сортименттік және тауарлық кестелер п а й д а л а н ы л а д ы .

40. Жаппай және суыртпақтап қайта есептеу материалдарын өңдеудің е р е к ш е л і к т е р і :

1) Кесуге тағайындалған ағаштарды қайта есептеу ведомосынан тұқымдары, қалыңдық сатылары және техникалық жарамдылық санаттары бойынша кеспеағаштағы (мөлдектегі) ағаштар саны осы Қағидалардың 9-қосымшасына сәйкес нысан бойынша жаппай, суыртпақтап қайта есептеу кезінде Материалдық-ақшалай мөлшерлеу (таксациялау) ведомосына көшіріп жазылады. Бұл ретте жартылай кәделік ағаштар саны кәделік және отындық болып тепе-тең б ө л і н е д і ;

2) қайта есептеу ведомосында келтірілген ағаштар биіктігін өлшеу негізінде басым тұқым үшін өлшем жасалған қалыңдықтың әрбір сатысы бойынша, ал қалған құраушы тұқымдар үшін – қалыңдықтың орташа сатысы бойынша орташа арифметикалық биіктіктер есептеп шығарылады.

Биіктіктер мен диаметрлердің ара-қатынасы бойынша биіктіктер разрядтары кестелерінің көмегімен өлшенген қалыңдық сатыларының әрқайсысының биіктігі разряды айқындалады. Тұқым бойынша орташа разряд қалыңдық сатылары бойынша разрядтардың орташа арифметикалық разряды ретінде белгіленеді.

Ағаштарды қайта есептеу қабат-қабат бойынша жүргізілетін күрделі ағаш шоғырларында биіктік разрядтары да қабат-қабат бойынша, ал қажет болған жағдайларда – жасаралық буындары бойынша айқындалады;

3) сорттар мен сортименттер бойынша ірілік санаты шегінде кәделік сүректің, технологиялық ағаштардың, отындық ағаштардың, ағаштың ұшар басы қалдықтарының, өтімді бөліктерінің жалпы қоры, өнімі биіктіктердің тиісті разрядының сортименттік кестелерінің деректерін ағаштар санына көбейту арқылы әрбір мөлдек пен тұқым бойынша айқындалады;

4) жалдарды қайта есептеу материалдарын өңдеу кезінде сүректі материалдық мөлшерлеу (таксациялау) жаппай қайта есептеу кезіндегі сияқты жүргізіледі. Қайта есептеу алаңынан кеспеағаш (мөлдек) алаңына көшу үшін ауыстыру коэффициенті (0,01-ге дейін дөңгелектеп) есептеледі, ол кеспеағаштың (мөлдектің) пайдалану алаңын (тұқымдық шоқ ағаштар мен белдеулер алаңынсыз) қайта есептеу алаңына бөлу жолымен айқындалады. Әрбір тұқым бойынша қорытындылар аудару коэффициентіне көбейтіледі және осылайша тұтастай алғанда кеспеағаш (мөлдек) үшін барлық көрсеткіштер бойынша көлемдер

есептеп шығарылады. Ақшалай мөлшерлеу (таксациялау) жүргізілгенге дейін мөлдек бойынша көлемдерден қалдырылатын тұқымдықтар және тұқымдық топтардағы ағаштар қоры алып тасталады;

5) мөлдектегі өрімталдың орташа мөлшері дің сүрегінің өнімді қорын қайта есептеу діндерінің санына бөлуден жеке қаралатын мөлшер ретінде есептеледі;

6) жаппай емес басты мақсатта пайдалану үшін ағаш кесуге, орманды күтіп-баптау мақсатында кесуге және іріктеп санитарлық мақсатта ағаш кесуге бөлінген кеспеағаштарда (мөлдектерде) мөлдектегі (телімдегі) іріктеп алынатын сүректің қоры 6-бөлімге сәйкес кесуге тағайындалған ағаштарды қайта есептеу деректері бойынша айқындалады. Материалдарды одан әрі өңдеу жаппай және суыртпақтап қайта есептеу сияқты тәртіппен жүргізіледі;

7) біртіндеп ұзақ мерзімді кесу кеспеағаштарында алдымен жаппай кесу үшін жалдарды қайта есептеу кезіндегі сияқты қалыңдық сатылары бойынша жалпы қоры мен оның сортименттік құрылымы айқындалады. Жалпы қоры мен қабылданған кесу жиілігі бойынша кесуге жататын сүрек көлемі есептеп шығарылады, оған қалыңдығы жоғары сатылардағы ағаштар енгізіледі. Бітік өскен ағаштардың қалған бөлігі (неғұрлым төмен сатылары) кесуге жатпайды. Қайта есептеу жалдарында алынған қалыңдық сатылары кесуге белгіленген ағаштар үшін ірілік және отындық ағаш сатылары бойынша кәделік сүректің жалпы қоры, өнімі туралы деректер мөлдек (телім) алаңына аударылады.

8. Кеспеағаштарды бөліп беру мен мөлшерлеу (таксациялау) жөніндегі жұмыстардың дәлме-дәлдігіне және олардың сапасын тексеруге қойылатын талаптар

41. Кеспеағаштарды бөліп беру және мөлшерлеу (таксациялау) жөніндегі жұмыстардың сапасын тексеру оларды орындау барысында да, олар аяқталғаннан кейін де жүргізіледі. Тексеру нәтижесінде:

1) іріктелген кеспеағаш қорының есепті кеспеағашқа және тұқымдар топтары, пайдалану түрлері және мемлекеттік орман қорының санаттары бойынша сүрек босатудың белгіленген көлемдеріне сәйкестігі;

2) Орман кесу ережесі талаптарының сақталуы;

3) кеспеағашты (мөлдекті) мөлшерлеу (таксациялау) әдісін таңдаудың дұрыстығы ;

4) нақты жұмыстардың және іріктеу материалдарын техникалық ресімдеудің сапасы ;

5) анықтамалық-нормативтік материалдарды (биіктік разрядтарының қосымша кестелерін, сортименттік және тауарлық кестелерді) таңдау мен қолданудың дұрыстығы анықталады.

42. Кеспеағаштарды бөліп беру мен мөлшерлеу (таксациялау) жөніндегі жұмыстарды тексеруді орманшылық өкілінің қатысуымен мемлекеттік орман иеленуші саны бойынша кеспеағаштардың кемінде 5 % және әрбір орманшылық бойынша 3 %, бірақ кемінде екі кеспеағашта жүргізеді.

Тексеру нәтижелері бойынша осы Қағидалардың 10-қосымшасына сәйкес нысан бойынша 25 мамырдан 25 қазанға дейінгі кезеңде кеспеағаштарды бөліп беру мен мөлшерлеу (таксациялауды) тексеру актісі жасалады.

Жұмыс мынадай жағдайларда:

1) кеспеағашты бөліп беру Ағаш кесу қағидаларын бұза отырып жүргізілген;
2) жаппай және жалдарды қайта есептеу деректері кеспеағаштағы кәделік сүректің жалпы қоры және қоры бойынша тексеру деректерімен алшақтығы 10 % асып кеткен;

3) нысана саны осы Қағидаларда көзделген мөлшерден аз болған;
4) орташа биіктіктер мен диаметрлердің дұрыс айқындалмауына (7% және одан көп қателікпен), ағаштардың техникалық жарамдылық санатына қате бөлінуіне (олардың санында 12 % және одан да көп қателікпен) жол берілген;

5) іріктелген кеспеағаштарды табиғи күйінде ресімдеу қанағаттанарлықсыз болған (шекаралардың нақты айқындалмады, бағандардың немесе оларда жазулардың болмауы);

б) кеспеағаштарды жаппай емес кесуге және орманды күтіп-баптау мақсатында ағаш кесуге іріктеу кезінде: іріктелетін сүректің қоры 10 %-дан астам алшақтықта болған;

ағаштарды кесуге (қате тағайындалған және қате қалдырылған) кесуге жататын ағаштардың жалпы санына 10 % астам мөлшерде дұрыс іріктеп алынбамаған жағдайларда қанағаттанарлықсыз деп танылады.

43. Тексеру нәтижелеріне байланысты мемлекеттік орман иеленуші кеспеағаштарды бөліп беру мен мөлшерлеу (таксациялау) бойынша материалдарға түзету енгізеді немесе жұмыс жаңадан орындалады.

9. Кеспеағаш қоры бойынша құжаттама

44. Осы Қағидаларға сәйкес жасалған кеспеағаштардың далалық абристері, ағаштарды қайта есептеу, биіктіктерді өлшеу, өскіндерді есепке алу және басқа да ведомостар, материалдық-техникалық мөлшерлеу (таксациялау) ведомостары мемлекеттік орман иеленушіде сақталады.

Көрсетілген құжаттардан басқа екі данада мыналар жасалады:

1) пайдалану түрлері бойынша жылдық бөліп беру альбомдарына кітапша етіп тігілетін кеспеағаштар сызбалары, олардың бір данасы орманшылықта, екіншісі мемлекеттік орман иеленушіде сақталады;

2) осы Қағидалардың 11-қосымшасына сәйкес нысан бойынша кезекті жылдық кеспеағаштың ведомосы, оның бір данасы орманшылықта, екіншісі мемлекеттік орман иеленушіде сақталады.

45. Мемлекеттік орман иеленуші облыстар әкімдіктерінің Табиғи ресурстар және табиғат пайдалануды реттеу басқармасына осы Қағидалардың 12-қосымшасына сәйкес нысан бойынша Кезекті жылдық кеспеағаштың жиынтық ведомосын береді.

46. Планшеттер мен мөлшерлеу (таксациялау) сипаттамаларына қажетті өзгерістер мен жазбалар енгізіледі.

47. Осы Қағидалардың 13-қосымшасына сәйкес нысан бойынша Орманшығысы кітабын мемлекеттік орман иеленуші жүргізеді, сондай-ақ ол орманшылықтарда жүргізіледі.

Мемлекеттік орман қоры учаскелерінде кеспеағаштарды бөліп беру мен мөлшерлеу қағидаларына
1-қосымша

_____ орманшылығы бойынша 20 ____ жылға арналған кеспеағаштарды бөлу жоспары

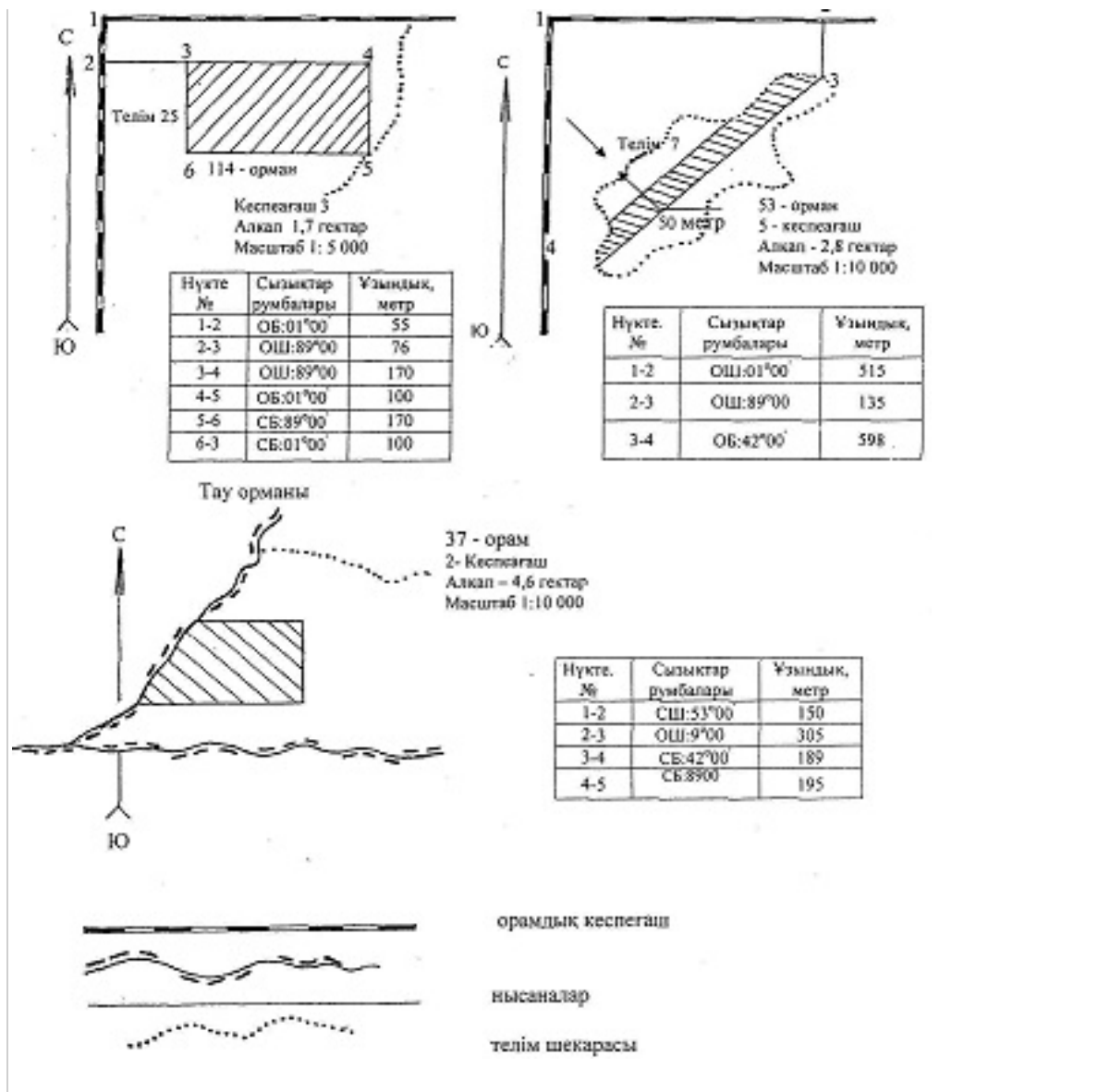
Орам нөмірі	Телім нөмірі	Тұқым топтары бойынша	Кесу тәсілі	Бөлінуге жатады			Кеспеағаш бөлініп отырған ағаш дайындаушының атауы
				алаңы, гектар	қор		
					жалпы	соның ішінде өтімді	
1	2	3	4	5	6	7	8

Мемлекеттік орман қорының санаты _____

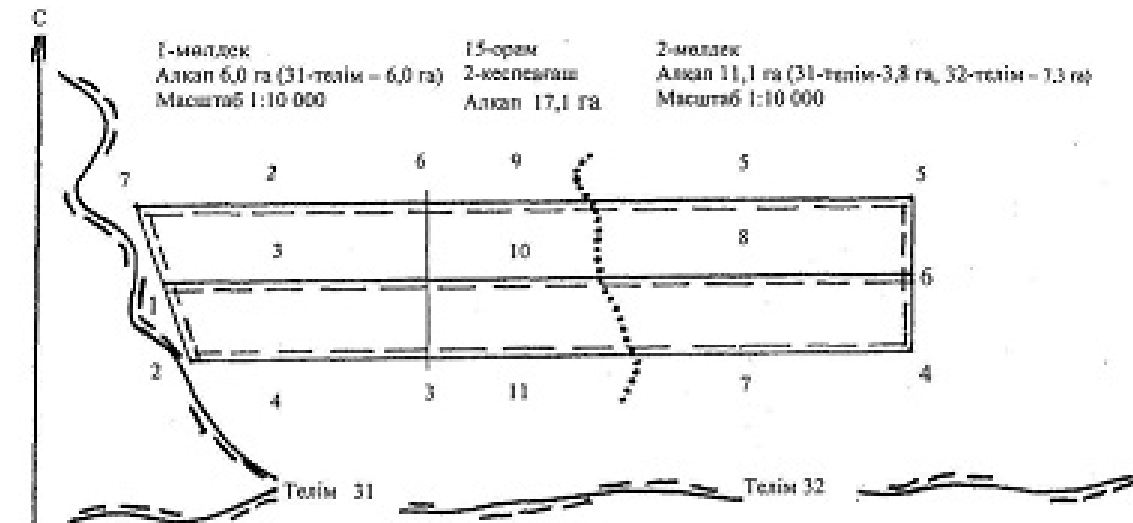
Мемлекеттік орман қоры учаскелерінде кеспеағаштарды бөліп беру мен мөлшерлеу қағидаларына
2-қосымша

1-сұлба. Жаппай қайта есептеуге арналған кеспеағаш абрисі

Жазық орман	Жазықтағы шок ормандар

Тау орманы (кеспеағаш көлемі 5 гектар және одан көп)

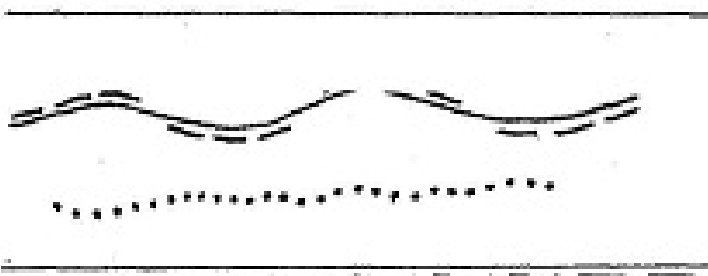

Нүкте №	Сызықтық румбасы	Ұзындық, метр
1-2	СВ:19°00'	210
2-3	СШ:39°00'	270
3-4	СШ:89°00'	830
4-5	СВ:01°00'	200
5-6	ОВ:89°00'	560
6-7	ОВ:89°00'	835
7-2	ОШ:17°00'	205

Ю

Кеспеағаш нөмірі	Мөлдөк нөмірі	Төлім нөмірі	Қайта есептеу жолақтары			
			Жолақ нөмірі	Ұзындық, метр	ені, метр	алқап, гектар
1	31		1	205	10	0,205
			2	325	10	0,325
			3	300	10	0,300
			4	270	10	0,270
Мөлдөк бойынша жиыны						1,100
2	32		5	375	10	0,375
			6	200	10	0,200
			7	310	10	0,310
			8	340	10	0,340
Жиыны						1,225
2	31		9	185	10	0,185
			10	220	10	0,220
			11	250	10	0,250
Жиыны						0,655
Мөлдөк бойынша жиыны						1,880
Кеспеағаш бойынша жиыны						2,980

ШАРТТЫ БЕЛГІЛЕР

нысаналар

орандық көрсеткіш

тегім шекарасы

Мемлекеттік орман қоры
учаскелерінде кеспеағаштарды
бөліп беру мен мөлшерлеу
қағидаларына
3-қосымша

Мемлекеттік орман қорында мөлдек бағандарына жазба салу тәртібі

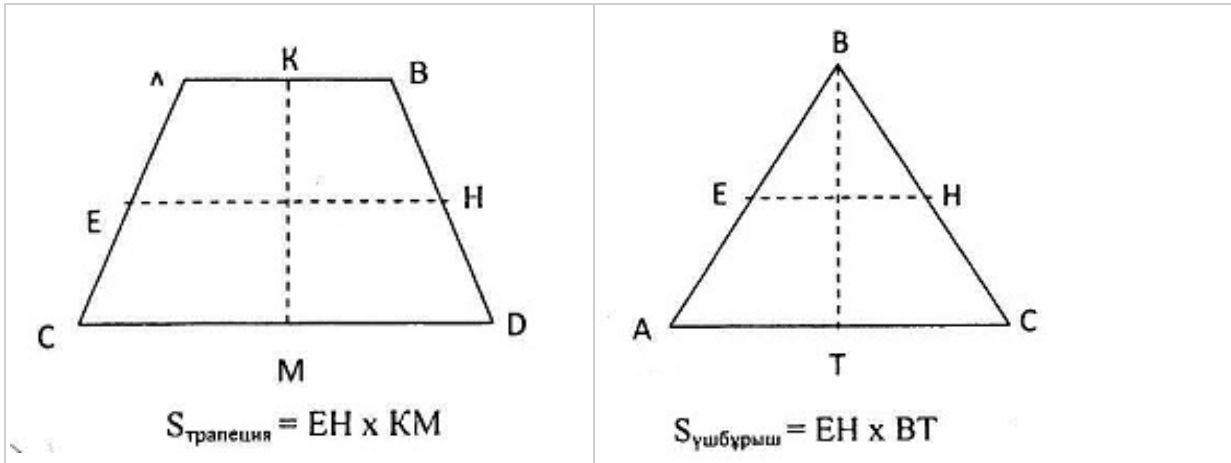
	Жазба	үлгілері:
кеспеағаштар үшін		мөлдектер үшін
25 - 3		25 - 8
ЖК - 2004		ЖК - 2004
2 - 6, 3		1(3) - 1, 7
1-ші жол - айналым мен телім нөмірі;		
2-ші жол - шара түрі (жаппай кесу) және кесу жылы;		
3-ші жол - кеспеағаш нөмірі және алаңы, гектар (жақшада - мөлдек нөмірі).		
Шаралар атауларында мынадай негізгі қысқартулар қабылданды:		
Жаппай кесулер		- ЖК
Біртіндеп кесу		- БК
Біртіндеп екі мәрте кесу		- БЕК
Жолақтап біртіндеп кесу		- ЖБК
Іріктеп ерікті кесу		- ІЕК
Жаппай санитарлық мақсатта ағаш кесу		- ЖСК
Іріктеп санитарлық мақсатта кесу		- ІСК
Қайта жаңартып кесу		- ҚЖК
Жарықтандыру		- ЖТ
Газарту		- Тз
Сирету		- Ср
Өтпелі кесу		- Өтк

Басқа мақсаттарда пайдалану үшін ағаш кесу - БМК

Мемлекеттік орман қоры
учаскелерінде кеспеағаштарды

Телімдер мен мөлдектер алқаптарын есептеу техникасы

Дұрыс пішінді (тік үшбұрыш, трапеция және басқалар түрінде) кеспеағаштар (мөлдектер) алқаптарын есептеу жалпы қабылданған тәсілмен жүзеге асырылады (3 - с у р е т) .

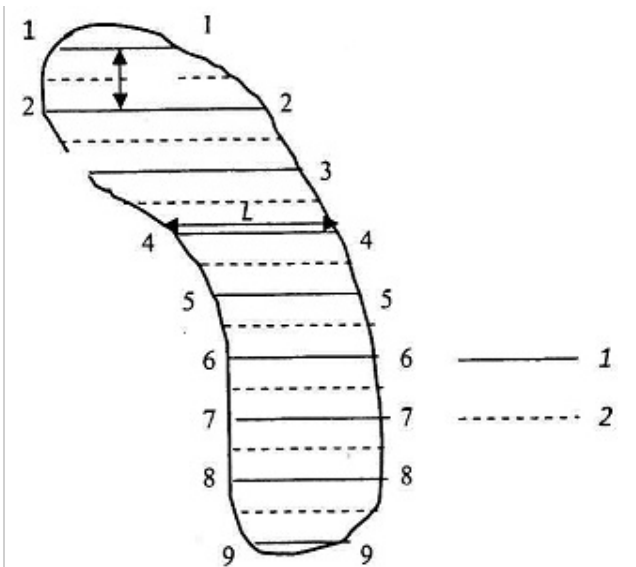
3-сурет. Трапеция мен үшбұрыштың көлемін анықтау

Дұрыс емес пішінді кеспеағаштар (мөлдектер) мен телімдердің алқабы екі түрлі тәсілмен: шаршы торлар түріндегі палеткамен немесе параллель сызықтары бар палеткамен есептеледі.

Шаршы торлар түріндегі палетканы пайдаланғанда өлшеніп отырған учаскенің шекарасына енетін мөлшері 1 шаршы сантиметр және 1 шаршы миллиметр квадраттар саны есептеледі. Бұл сан 1 шаршы сантиметр және 1 шаршы миллиметр гектарлар санына көбейтіледі. Алқап гектармен осылай анықталады.

Параллель сызықтар түріндегі палетканы пайдалану неғұрлым тиімді. Ол калькада немесе айтарлықтай тұнық қағазда сызылады. Палетка сызықтары арасындағы қашықтық 8 миллиметр (4-сурет).

4-сұлба. Дұрыс емес пішінді учаскенің алқабын анықтау сұлбасы:
1 - трапециялар мен үшбұрыштардың орта сызықтары (палетка сызықтары);

2 - шартты трапециялар мен үшбұрыштардың сызықтары (көрнекілік үшін көрсетілген);
H - орта сызықтар арасындағы қашықтық (палетка қадамы);
L - телім нобайымен шектелген палетка сызықтарының ұзындығы.
 $Стелім = (l_{1-1} + l_{2-2} + l_{3-3} + \dots + l_{9-9}) \times H$

Палетка телім сызбасына сызықтар учаскенің ұзын білігіне шамамен қатар өтетіндей етіп қойылады. Өлшеуін-циркульдің немесе сызғыштың көмегімен палетканың учаске шегіндегі әрбір сызығы қиындысының ұзындығы анықталады (учаске шегіндегі сызықтардың саны 5-тен кем болмауға тиіс. Қиындылардың осы ұзындықтарының сомасы 0,1-ге дейін дөңгелектеніп, 0,8 ге және гектарлар 1 шаршы сантиметр санына көбейтіледі. Сөйтіп, алқаптың гектары алынады.

Гектар 1 шаршы сантиметр саны абрис масштабына байланысты:

- 1) масштаб 1:10 000 - 1 шаршы сантиметр - 1 гектар,
- 2) масштаб 1:20 000 - 1 шаршы сантиметр - 4 гектар,
- 3) масштаб 1:25 000 - 1 шаршы сантиметр - 6,25 гектар.

Содан соң кеспеағаштағы (мөлдектегі) барлық учаскелер бойынша есептелген алқаптардың сомасы анықталады. Ол кеспеағаштың (мөлдектің) алқабымен салыстырылады. Жол беруге болмайтын 2%-дан астам қиғаштық орын алса, қателік іздестіріледі. Жол берілетін 2%-ға дейін мөлшердегі қиғаштық кеспеағаштың (мөлдектің, телімнің) әрбір жеке учаскесінің алқабына теп-тең қосылады.

Мемлекеттік орман қоры учаскелерінде кеспеағаштарды бөліп беру мен мөлшерлеу қағидаларына 5-қосымша

Сызықтар көлбеуіне арналған түзетулер кестесі, метр

Көлбеу бұрышы, градус	Қашықтық									
	10	20	30	40	50	60	70	80	90	100
4	0,0	0,0	0,1	0,1	0,1	0,1	0,2	0,2	0,2	0,2
5	0,0	0,0	0,1	0,2	0,2	0,2	0,3	0,3	0,3	0,4

6	0,1	0,1	0,2	0,2	0,3	0,3	0,4	0,4	0,5	0,5
7	0,1	0,1	0,2	0,3	0,4	0,4	0,5	0,6	0,7	0,7
8	0,1	0,2	0,3	0,4	0,5	0,6	0,7	0,8	0,9	1,0
9	0,1	0,2	0,4	0,5	0,6	0,7	0,9	1,0	1,1	1,2
10	0,2	0,3	0,5	0,6	0,8	0,9	1,1	1,2	1,4	1,5
11	0,2	0,4	0,6	0,7	0,9	1,1	1,3	1,5	1,7	1,8
12	0,2	0,4	0,7	0,9	1,1	1,3	1,5	1,7	2,0	2,2
13	0,3	0,5	0,8	1,0	1,2	1,5	1,8	2,1	2,3	2,6
14	0,3	0,6	0,9	1,2	1,5	1,8	2,1	2,4	2,7	3,0
15	0,3	0,7	1,0	1,4	1,7	2,0	2,4	2,7	3,1	3,4
16	0,4	0,8	1,2	1,5	1,9	2,3	2,7	3,1	3,5	3,9
17	0,4	0,9	1,3	1,7	2,2	2,6	3,1	3,5	3,9	4,4
18	0,5	1,0	1,5	2,0	2,4	2,9	3,4	3,9	4,4	4,9
19	0,5	1,1	1,6	2,2	2,7	3,3	3,8	4,4	4,9	5,4
20	0,6	1,2	1,8	2,4	3,0	3,6	4,2	4,8	5,4	6,0
21	0,7	1,3	2,0	2,7	3,3	4,0	4,6	5,3	6,0	6,6
22	0,7	1,5	2,2	2,9	3,6	4,4	5,1	5,8	6,6	7,3
23	0,8	1,6	2,4	3,2	4,0	4,8	5,6	6,4	7,2	7,9
24	0,9	1,7	2,6	3,5	4,3	5,2	6,1	6,9	7,8	8,8
25	0,9	1,9	2,8	3,7	4,7	5,6	6,6	7,5	8,4	9,4
26	1,0	2,0	3,0	4,0	5,1	6,1	7,1	8,1	9,1	10,1
27	1,1	2,2	3,3	4,4	5,4	6,5	7,6	8,7	9,8	10,9
28	1,2	2,3	3,5	4,7	5,9	7,0	8,2	9,4	10,5	11,7
29	1,2	2,5	3,8	5,0	6,3	7,5	8,8	10,0	11,3	12,5
30	1,3	2,7	4,0	5,4	6,7	8,0	9,4	10,7	12,1	13,4
31	1,4	2,9	4,3	5,7	7,1	8,6	10,0	11,4	12,9	14,3
32	1,5	3,0	4,6	6,1	7,6	9,1	10,6	12,2	13,7	15,2
33	1,6	3,2	4,8	6,5	8,1	9,7	11,3	12,9	14,5	16,1
34	1,7	3,4	5,1	6,8	8,5	10,3	12,0	13,7	15,4	17,1
35	1,8	3,6	5,4	7,2	9,0	10,8	12,7	14,5	16,3	18,1
36	1,9	3,8	5,7	7,6	9,5	11,5	13,4	15,3	17,2	19,1
37	2,0	4,0	6,0	8,1	10,1	12,1	14,1	16,1	18,1	20,1
38	2,1	4,2	6,4	8,5	10,6	12,7	14,8	17,0	19,1	21,2
39	2,2	4,5	6,7	9,9	11,1	13,4	15,6	17,8	20,1	22,3
40	2,3	4,7	7,0	8,4	11,7	14,0	16,4	18,7	21,1	23,4

Мысал. Өлшенген сызықтың ұзындығы 146 метр, көлбеу бұрышы 20 градус
100 метр сызыққа түзету 6,0 метрді құрайды.
40 метр 2,4 метр
6 метр 0,36 метр

146,0 метр

8,76 метр

Осыдан келіп сызықтың жазықтық жалғасы 146,0 метр - 8,8 метр + 137,2 метрге тең болады.

Мемлекеттік орман қоры
учаскелерінде кеспеағаштарды
бөліп беру мен мөлшерлеу
қағидаларына
6-қосымша

Кеспеағашты мөлшерлеу (таксациялау) әдісін таңдауға арналған шарттар

Кеспеағаштарды мөлшерлеу (таксациялау) әдісі	Кеспеағаш (мөлдек) алаңы, гектар	Қолдану шарттары
1	2	3
Жаппай қайта есептеу	10 гектарға дейін	Жазықтағы ормандар
Суыртпақтап есептеу	10 гектардан астам	Жазықтағы ормандар
Жаппай қайта есептеу	5 гектарға дейін	Таулы ормандар
Суыртпақтап есептеу	5 гектардан астам	Таулы ормандар

Мемлекеттік орман қоры
учаскелерінде кеспеағаштарды
бөліп беру мен мөлшерлеу
қағидаларына
7-қосымша

Кесуге тағайындалған ағаштарды қайта есептеу ведомосы

Мемлекеттік орман иеленуші _____,
 _____ орманшылығы, мемлекеттік орман
 қорының санаты _____, басым тұқым
 _____, орам № _____, кеспеағаш №
 _____, мөлдек № _____, мөлшерлеу телімі № _____, кеспеағаштың
 (мөлдектің) пайдалану алаңы _____ гектар. Кесу түрі _____,
 кесу тәсілі _____. Қайта есептеу: жаппай, суыртпақтап
 (керегі сызылсын). Жалдар № _____, жалдар ұзындығы _____ метр,
 жалдар ені _____. Өскін: құрамы _____, 1 гектарға
 саны _____ мың дана., өскіннің орташа биіктігі _____ метр.
 Тұқымдық алаңдар саны _____ дана., олардың алаңы _____ гектар.
 Орманды қалпына келтіру тәсілі _____
 Тазалау тәсілі _____

--	--	--	--

Қалыңдық табаны сантиметр	Тұқымдар бойынша, ағаштар саны, дана						Тұқымдары бойынша жекелеген және топтық тұқымдық ағаштар (тұқымдықтар) саны		Биіктік разрядтарын анықт модельдік ағаштар		
	шырша			қайың			ТҰҚЫМ	1 сантиметрге дейін дөңгелектенген диаметр	0,5 м дейін дөңгел биіктік		
	кәделік	жартылай кәделік	отындық	кәделік	жартылай кәделік	отындық				шырша	қайың
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
8											
12											
16											
20											
т. б . жиыны											

Күні _____ Қайта есептегендер _____

Бағандар бітік өскен ағаштардың қанша тұқымы болса, сонша рет қайталаңады.

Мемлекеттік орман қоры учаскелерінде кеспеағаштарды бөліп беру мен мөлшерлеу қағидаларына

8-қосымша

Қайта есептелетін жалдардың саны және олардың ені

Кеспеағаштың (мөлектің) ені, метр		Қайта есептелетін жалдар саны		Жалдың ені, метр
	шекаралық сызықтарда	ішкі нысаналарда	шекаралық сызықтарда	ішкі нысаналарда
1	2	3	4	5
100 метрге дейін	4	-	1 0	-
200	4	1	10	10

Мемлекеттік орман қоры учаскелерінде кеспеағаштарды бөліп беру мен мөлшерлеу қағидаларына

9-қосымша

Жапшай, жалдық қайта есептеу кезінде кеспеағашты материалдық-ақшалай мөлшерлеу ведомосы

Мемлекеттік орман иеленуші _____,
 _____ орманшылығы, мемлекеттік орман қорының
 санаты _____, басым тұқым _____, орам № _____,
 кеспеағаш № _____, мөлдек № _____, бағалау телімі № _____, пайдалану
 алаңы _____ гектар. Пайдалану түрі _____, кесу түрі
 _____. Қайта есептеу: жаппай, суыртпақтап (керегі сызылсын),
 аударым коэффициенті _____. Өскін: құрамы _____, 1 гектарға жалпы
 саны _____ мың дана., өскіннің орта биіктігі ____ метр. Тазалау тәсілі
 _____. Орманды қалпына келтіру тәсілі _____.
 Тұқымдық ағаштар: тұқымдықтар саны _____ дана., тұқымдық алаңдар
 _____ дана., олардың алаңы _____ гектар. Сүрек жөнелту (тұтыну)
 бекетінен қашықтығы _____ километр.

Қалыңдық табаны сантиметр	Ағаштар саны			Кәделік діндер көлемі, текше метр								
	кәделік	отындық	жиыны	Кәделік сүрек				Технологиялық ағаш	Отындық ағаш	өнімді сүрек, жиыны	қалдықтар	барлығы
				ірі	орта	ұсақ	жиыны					
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
				Тұқым _____							Биіктік разряды _____	
8												
12												
16												
Тағы басқалар												
Қайта есептеу алаңында жиыны, текше метр												
Кеспе ағашта (мөлдекте) жиыны												
1 текше метр үшін төлем, теңге												
Мөлдектегі сүректің жалпы құны, теңге												

Күні _____ Мөлшерлеуді жүргізген _____

Мемлекеттік орман қоры
учаскелерінде кеспеағаштарды
бөліп беру мен мөлшерлеу
қағидаларына
10-қосымша

**Кеспеағаштарды бөліп беру мен мөлшерлеуді
(таксациялауды) тексеру актісі**

Мемлекеттік орман иеленуші _____ орманшылығы _____
Тексеруді _____ қатысуымен жүргізген _____
Орам № _____, кеспеағаш № _____, мөлдек № _____, пайдалану түрі
_____, кесу тәсілі _____.
Заттай ресімдеу сапасы _____
Бөліп берудің қолданыстағы ережесіне сәйкестігі _____
Ескертпе: кеспеағашты мөлшерлеу (таксациялау) телімдеріне бөлу туралы
_____ мөлшерлеу нысаналарының саны туралы суыртпақтап қайта
есептеу алаңының пайызы туралы _____
Материалдық және ақшалай бағалау туралы _____

Көрсеткіштер	Алаңы, гектар	Жаппай немесе суыртпақтап қайта есептеу кезіндегі ағаштардың жалпы саны, дана		Кеспеағаштағы (мөлдектегі) қор, текше метр						Төлем өлшем теңге	
		барлығы		барлығы			соның ішінде тұқымдар бойынша				
		кәделік	ағаштық	кәделік	технологиялық ағаш	отындық ағаш	Қарағай *	Қайың *	кәделік		технологиялық ағаш
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	

Бөліп беру деректері
Тексеру деректері

Алшақтық, % Ерекше ескертпелер Қолдар: _____

Бағандар бітік өскен ағашта қанша тұқым болса, сонша рет қайталанады

Мемлекеттік орман қоры
учаскелерінде кеспеағаштарды
бөліп беру мен мөлшерлеу
қағидаларына
11-қосымша

Кезекті жылдық кеспеағаштың 20 ____ жылға арналған ведомосы

Облысы _____, мемлекеттік орман иеленуші _____, _____ орманшылығы.

р/с №	Орам нөмірі	Кеспе ағаш нөмірі	Мөлдек нөмірі	Телім нөмірі	Алаң, гектар	Пайдалану түрі	Басым тұқым	Тұқым	Қор, текше метр				
									Кәделік	Технологиялық ағаш	Отындық ағаш	жиыны	ода бас ұша өнім

кестенің жалғасы:

кеспеағаштың жалпы пайдаланатын жолдан қашықтығы	Төлемақы мөлшері, теңге					Өскін		Тұқымдық топтардағы немесе алаптардағы тұқымдықтар мен ағаштар саны	Тұқымдық алаптар алаңы	Тазал тәсілі
	кәделік	технологиялық ағаш	отындық ағаш	ұшарбас өнімі	жиыны	алаңы, гектар	1 гектарға дана			

Орманшы _____

Мемлекеттік орман қоры
учаскелерінде кеспеағаштарды
бөліп беру мен мөлшерлеу
қағидаларына
12-қосымша

Бөлінген кеспеағаштардың 20 ____ жылға арналған жиынтық ведомосы

_____ облысының
_____ мемлекеттік орман иеленушісі бойынша

Орманшылық атауы	Пайдалану түрі	Басым тұқым	Қор, текше метр				Төлемақы мөлшері, теңге
			кәделік	технологиялық ағаш	отындық ағаш	жиыны	
1	2	3	4	5	6	7	8

Мемлекеттік орман қорының санаты _____

Басшы _____

20 ____ жылғы " ____ " _____

Мемлекеттік орман қоры
учаскелерінде кеспеағаштарды

б о л і п б е р у м е н м о л ш е р л е у
қ а ғ и д а л а р ы н а
13-қосымша

Орман шығысының кітабы

облысы Мемлекеттік орман иеленуші

p/c №	орманшылық	Орам нөмірі	кеспе ағаш нөмірі	мөлдек нөмірі	босатуға негіздеме	Ағаш кесу билеті		а ғ а ш дайындаушы	басым тұқым	тұқым	кесу тәсілі
						уақыты	нөмірі				
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12

кестенің жалғасы

Ағаш кесу билеті бойынша босатуға рұқсат етілді (алымы) және нақты дайындалғаны (бөлгіші)									бағалау құны, теңге		
алаңы, гектар	кәделік	Технологиялық ағаш	отындық ағаш	жиыны	Бұдан басқа ұшарбас пен шөпшек өнімі	қалдықтар	барлығы				
13	14	15	16	17	18	19	20	21			

кестенің жалғасы

куәландыру актісінің уақыты	Мерзімі кейінге қалдырылған кесілмеген ағаш	Тасып әкетілмеген сүректің қалдығы, текше метр			ескертпе		
	гектар	текше метр	кәделік	технологиялық ағаш	отындық ағаш		
22	23	24	25	26	27	28	

Мемлекеттік орман қорының санаты _____

Пайдалану түрі _____

Ескертпе: Кітапты мемлекеттік орман иеленуші әрбір жылдың кеспеағаштары бойынша жеке-жеке жүргізеді. Мерзімінен бұрын кесу, сондай-ақ сүректі қосымша босату ол бөлінген жылғы кеспеағаш қоры есебіне ескеріледі. Кітап мемлекеттік орман қорының санаттары бойынша, ал олардың шегінде - пайдалану түрлері (басты мақсатта пайдалану, аралық мақсатта пайдалану, басқа да кесулер) бойынша толтырылады. Қорытындылары жылдар бойынша шығарылады.

Мерзімі кейінге қалдырылған кесілмеген ағаштарды кесуге беру туралы деректер орман шығысы кітабына енгізіледі, бұл ретте ескертпеде тиісті жазбаға қарсы тұста куәландыру актісінің уақыты, ағашы кем кесілген жыл және кітаптағы жазбаның реттік нөмірі көрсетіледі. Қалған сүректі (25-27-бағандар) тасып әкету кезінде ескертпеде тиісті белгілер қойылады.

